

Bogata bera z obale

Acta Histriae, let. 16 (2008),

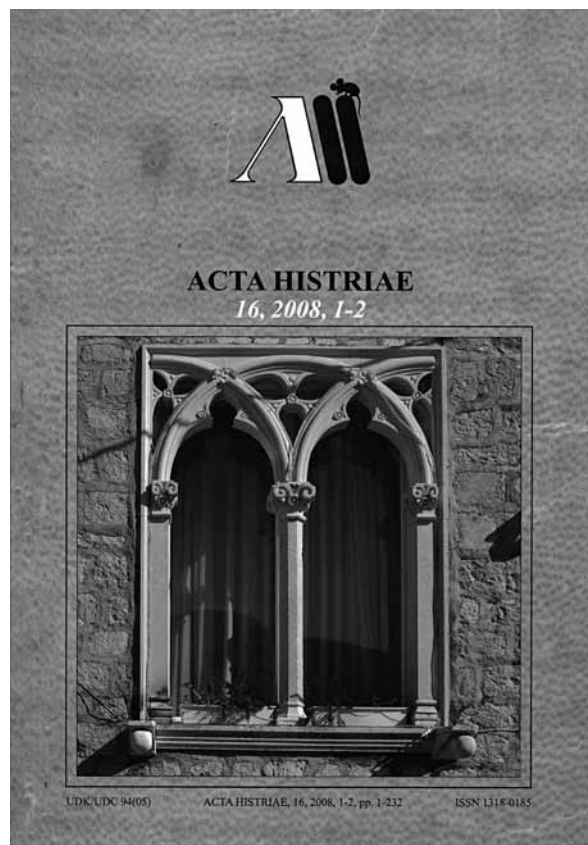
št. 1–2, Plemstvo v obalnih mestih in beneška in osmanska prisotnost na Jadranu v zgodnjem novem veku

št. 3, Zgodovina prometnih povezav: 150 let Južne železnice

št. 4, Interpreti kultur: dominantne in podrejene kulture v soočenju

Koper: Založba Annales, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.

Revija *Acta Histriae*, ki se je v letu 2008 uvrstila v mednarodni citatni bazi Thomson Reuters: Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in Social Sciences Citation Index (SSCI), izhaja štirikrat letno pri koprski Založbi Annales. Številke, ki so izšle leta 2008, so razdeljene na več tematskih sklopov. Prvi dve številki obsegata dve zgodovinski temi jadranskega prostora: *Plemstvo v obalnih mestih* in dva prispevka o zapletenih odnosih zgodnjega novega veka med *Benečani in Osmani na Jadranu*. Prvi sklop obravnava prispevke tujih avtorjev z osrednjo tematiko plemstva v obalnih dalmatinskih mestih v srednjem veku z vidika socialne, pravne, vojaške in politične zgodovine. Uvodni metodološki prispevek Mladena Andreisa podaja analizo dalmatinskega urbanega plemstva, v katerem analizira predvsem trogirsko plemstvo v obdobju od 13. stoletja do konca prve avstrijske uprave leta 1805. Članek je zanimiv zlasti zato, ker ponuja nov metodološki pristop k preučevanju problematike plemstva in genealoške obdelave baze podatkov z uporabo in analizo historičnega znanstvenega aparata pri obdelavi podatkov iz zapisnikov mestnih svetov, občinskih in družinskih arhivov, matičnih knjig in drugih virov. Nov pristop omogoča natančnejšo identifikacijo pripadnikov plemstva, čemur se na primeru trogirskega plemstva avtor temeljito posveti. Naslednji prispevek se prav tako na primeru Trogirja posveti analizi družbenega in političnega položaja mestnega plemstva v srednjeveških dalmatinskih mestih, kjer Irena Benyovsky Latin na podlagi analize virov prikaže, da se le-ta odraža v premoženjsko-

pravnih odnosih oziroma v pravici posedovanja nepremičnin, kar se kaže kot pomemben statusni simbol urbanega plemstva. Sledi obravnava Zrinke Nikolić Jakus o lastnostih dalmatinske mestne elite v Zadru, Trogirju in Splitu v fazi oblikovanja v zaprto družbeno skupino mestnega plemstva. Na podlagi analize notarskega gradiva prispevek prikazuje ta pojav v obdobju od 12. do 14. stoletja, ko se postopoma vzpostavlja patrilinearna linija potomstva. Branka Grbavac analizira primere zadrskih plemičev, ki so v času Ludvika I. Anžuvince postali kraljevi vitezi. Zanimiv prispevek temelji na predstavitev biografije plemičev z nazornimi prikazi genealoških debel izbranih plemičev in sledi metodologiji genealoške obdelave baze podatkov. Prispevek Nelle Lonza ponuja vpogled v obravnavo pravnih sprememb v poznem srednjem veku z analizo odnosa dubrovniških patricijev do fenomena prava v drugi polovici 14. in v 15. stoletju. Zadnji prispevek v sklopu se vrača na področje socialne in vojaške zgodovine v času beneške uprave v Boki Kotorski, kjer so bili tamkajšnji patriciji, ki so se izkazali v beneških vojnah, imenovani za viteze. Lovorka Čoralić v članku analizira patente, s katerimi je bil naziv beneškega viteza podeljen potomcem

uglednih kotorskih plemiških družin iz 17. stoletja. Naslednje vsebinsko poglavje je, kakor celotna številka revije, vezano na zgodovinski raziskavi vzhodnega jadranskega prostora, vendar posvečeno temama trgovine in obveščevalne dejavnosti. Maria Pia Pedani se posveti trgovini osmanskih trgovcev na Jadranu, ki so se poleg legalnih transakcij s surovo svilo, bombažem, voskom, dragoceni tkaninami in drugimi izdelki ukvarjali tudi s tihotapljenjem orožja v smeri osmanskega imperija in žita na zahod. Klemen Pust in Darko Darovec se od trgovine usmerita v analizo obveščevalne dejavnosti Beneške republike na območju vzhodnega Jadrana v času zadnjega večjega osmanskega vpada v Furlanijo leta 1499. Na podlagi razvejane obveščevalne dejavnosti je Republika dobila vpogled v osmanske politične in vojaške premike, kar je pomembno vplivalo na poznavanje vojaških načrtov in operacij. Prvi dve številki zaključuje prispevek Hrvoja Ratkajca, ki se vsebinsko sicer odmakne od prejšnje vodilne rdeče niti in z obravnavanjem prostora vzhodnega Jadrana v srednjem in novem veku povezuje ostale prispevke ter se na podlagi metode zgodovinopisne naracije usmeri v obravnavo razvoja slovenskega zgodovinopisja po drugi svetovni vojni in v samostojni Sloveniji.

Tretja številka revije je zasnovana na prispevkih, ki so se oblikovali na podlagi mednarodnega znanstvenega sestanka »*Železna cesta*« 150. obletnica Južne železnice (Koper, 15. november 2008). V ospredju so obravnave gospodarskih razmer v obdobju industrializacije in modernizacije, vendar se članki dotaknejo tudi obravnave in vloge modernizacijskih dejavnikov v političnem in vojaškem smislu. Napredek in spremembe v ekonomskem, finančnem in kulturnem pogledu, ki sta ga sprožili industrializacija in modernizacija, je pustil pečat tudi na območju današnje zahodne Slovenije. Članki pričujoče številke predstavljajo različne vidike, ki jih je sprožila prisotnost prometnih povezav v tem prostoru. Sledijo si v kronološkem zaporedju, od druge polovice 19. stoletja do sodobnosti. V ospredju njihove obravnave so gospodarski učinki izgradnje Južne železnice, s splošnejšim uvodnim člankom Darka Dukovskega o procesih modernizacije v Istri konec 19. stoletja. Vzpostavitev proge Dunaj–Trst v Istri ni imela sicer tako velikega vpliva, pomembna pa sta bila nadaljnja dva trakta proge, ki sta povezovala traso od Divače v smeri Kopra in Pulja, glavnemu vojaškemu pri-

stanišču monarhije, ki je železniško povezavo občutilo kot približevanje srednji Evropi. Prav tako je vpliv modernizacije z izgradnjo železniških povezav občutila Goriško-Gradiška, kjer so do konca prve svetovne vojne izgradili 205 kilometrov železne ceste. Kakor izpostavi Branko Marušič, je ključnega pomena za razvoj dežele, zlasti pa Gorice, bila Bohinjska proga (1906), ki je povezovala Trst s severnimi avstrijskimi deželami. Marjan Drnovšek raziskuje vidik hitrejše in večje mobilnosti, ki ga je sprožila železnica v 19. stoletju. Posebej obravnava osebne zgodbe in doživljanje poti, ki je številne evropske in slovenske izseljence vodila iz Evrope v Združene države Amerike. Raziskava poleg tehnološkega vidika izseljevanja izpostavi tudi primere življenjskih zgodb posameznih izseljencev ter njihovo percepcijo poti in novega okolja. O povezavi med nekdanjim avstrijskim pristaniščem Trst z območjem srednje Evrope razpravlja Borut Klabjan. Po vojaškem konfliktu in razpadu Avstro-Ogrske se mora nekdanje skupno ozemlje in enotna železniška mreža soočiti z njeno politično razdelitvijo. Kot posledica nastopijo težave v gospodarskih odnosih na tem prostoru. Prispevki Sabine Rutar, Damijana Guština in Gorazda Bajca analizirajo nekatere vidike gospodarskih in vojaških učinkov železniških povezav v času druge svetovne vojne. Tako se Rutarjeva osredotoči na vlogo, ki jo je imela železnica pri gospodarskem izkoriščanju Slovenije v času vojne in izpostavi v zgodovinopisju malo raziskane vloge, ki so jih nemški in italijanski okupatorji pripisovali vzdrževanju železniških prog. Damijan Guštin obravnava vojaške operacije in sabotaže odporniškega gibanja v Sloveniji v letih 1941–1945, ki so bile usmerjene proti Južni železnici, in prikaže vojaške operacije partizanov v boju z okupatorjem. Sabotaže slovenskih in jugoslovanskih partizanov proti nemškim komunikacijam na Južni železnici med vojno so ocenjevali tudi anglo-ameriški zavezniki. Gorazd Bajc podobno kot Rutarjeva ugotavlja, da so sabotaže postale najpomembnejše v letu 1944. Po vojni, ob nastopu novih političnih razmer v Evropi, se je nadaljevala druga »vojna«, vojna za tračnice. V petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja je železnica v povojni Jugoslaviji začela pridobivati pomembno vlogo v načrtovanju enotnega državnega prometnega omrežja. Pri tem je, kakor izpostavi Monica Rebeschini, prihajalo do konfliktov med posameznimi republikami znotraj države. Milan Gregorič se usmeri v prikaz morskih pro-

metnih poti, in sicer bojev za ekonomsko prevlado nad luškimi tranzitnimi tovari in transportnimi potmi med dvema sosednjima pristaniščema, Koprrom in Trstom, ki se borita za blagovne tokove iz svojega skupnega gospodarskega zaledja, in prikaže njuno odvisnost od trgovine z notranjostjo. Trst se po obdobju velikega razcveta sooča s krizo, ko s priključitvijo Italiji izgubi svoje notranje zaledje, na drugi strani pa se prvotni zaton Kopra ob razcvetu sosednjega pristanišča preoblikuje v njegov vzpon v okviru nove države po drugi svetovni vojni. Sklepni prispevek tretje številke *Acta Histriae* povzame razmere v alpsko-jadranskem prostoru, ki so nastopile s politično in ideološko razdelitvijo po drugi svetovni vojni, in predstavi današnji pomen Kopra in njegovega pristanišča ob peti razvojni in prometni osi Evrope, ki simbolizira nekakšen most Evropske unije alpsko-jadranskega prostora v njegovi ponovni brezmejnosti.

Četrto in zadnjo številko revije v letu 2008 začenja sklop objav, ki so nastale po mednarodni znanstveni konferenci *Interpreti kultur: dominantne in podrejene kulture v soočenju*, le-ta je potekala v Kopru med 27. in 29. septembrom 2007. Na simpoziju so, s svojimi razpravami o različnih kulturah, »subkulturah«, družbenih skupinah, o dominantnih in podrejenih kulturah in njihovih odnosih, ter nenazadnje o različnih interpretacijah zgodovinskih stvarnosti, ki so bile posredovane bodisi s strani udeleženih akterjev bodisi s strani zunanjih opazovalcev, nastopili priznani mednarodni znanstveniki. V tej številki je objavljenih prvih devet izvirnih oziroma preglednih prispevkov vsebinskega sklopa. Claudio Povoło sooči dominantne in podrejene kulture in predstavlja interpretacijo kultur kot nekoga, ki vzpostavlja odnos med omikano kulturo na eni in tako imenovano ljudsko na drugi strani. Interpret na podlagi lastnih kulturnih kodeksov, zlasti od druge polovice 18. stoletja, ko nastopi diverzifikacija med dominantno in ljudsko kulturo, nastopi v funkciji preučevalca običajev ljudske kulture (folklor). Na primeru Baumanovega eseja António Manuel Hespanha izhaja iz metaforične ponazoritve o moderni in postmoderni vlogi intelektualca, ki v prvi nastopa v prispodobni zakonodajalca – vrtnarja, ki razume svet kot urejeno celoto, v drugi pa kot interpret – gozdar, ki svet razume kot neomejeno število modelov reda. V kulturnih stikih srednjega veka med vzhodno in zahodno obalo Jadrana Branka Grbavac na

podlagi analize arhivskega gradiva prikazuje institucijo notariata v Zadru kot mediatorja v odnosih med italijanskimi in dalmatinskimi komuni. V tej smeri nadaljuje tudi raziskava Luciena Faggiona, ki izpostavlja primerjavo novoveškega notariata, družbe in mediacije v francoski in italijanski historiografiji. Institucije običajnega prava prikaže Ettore Dezza na primeru kazenskega zakonika Združenih držav Jonskih otokov iz leta 1844. Le-ta ponuja primer sinteze divergentnih in navidez nezdržljivih pravnih kultur, kakršne so v ta prostor posredovale italijanska, grška in anglosaška jezikovna tradicija, ki so se tu oblikovale v enoten sistem. *Zločinske množice* v ljudskih izgredih, ki jih Angela de Benedictis prikaže v pogledu sodnikove obsodbe in odvetniških spisov, prikazujejo interpretacijo nekega določenega dogodka, *kolektivnega zločina*, ki je ponudil temeljno zasnovo za razpravo o kolektivni psihologiji v Sighelejevem delu iz leta 1891. O uvajanju običajnega prava v Eritreji, nekdanji italijanski koloniji, razpravlja Isabella Rosoni. V koloniji je na začetku 20. stoletja italijanska administracija načrtovala vzpostavitev novega 'poenostavljenega italijanskega prava'. Ob tem so se, pokaže Rosonijeva, pojavila nasprotovanja med jezikovnimi in etničnimi skupinami, pretrgala pa se je tudi kulturna kontinuiteta, ki je bila značilna za družbe in kulture, kot je bila eritrejska, kjer je poseg zunanega akterja zmotil prej urejeno stvarnost. V 20. stoletju, času postopnega ukinjanja notariata, je Zdravka Jelaska Marijan na primeru Splita analizirala notarsko dejavnost od leta 1918 do njene končne ukinitve leta 1944. Notarji so nastopali v funkciji mediatorjev med različnimi kulturami, a ne samo v svoji javni notarski funkciji, ampak tudi kot promotorji drugih dejavnosti, kakor je prikazano na primeru dela notarja dr. Petra Kamberja. Tokratno serijo iz cikla objav o interpretih kultur kot posredovalcih zgodovinskega dogajanja zaključuje Marco Nicola Miletti v prispevku o modelu fašističnega odvetnika v italijanskem kazenskem zakoniku iz leta 1930, prikaže poskus preobrazbe odvetnika v *interpreta* neke kulture, ki bi bil v skladu z vrednotami trenutnega režima. *Interpreti kultur* so nastopali kot opazovalci in posredovalci zgodovinskega dogajanja skozi lastne oči in lastnega kulturnega ozadja. Skozi te oči pa je potrebno tudi razumeti in analizirati njihov prikaz zgodovinske »stvarnosti«, kakor so pokazali prispevki tokratne številke *Acta Histriae*.

Petra Kavrečič